

- ¹ FARKAS János, Úton az ipari társadalomból az információalapú társadalom felé. In BALOGH Gábor (szerk.), *Az információs társadalom dimenziói*, Gondolat/Infonia, Budapest, 2006. 97.
- ² POLYAK Gábor, *Hatalom-leosztás – Önszabályozás az interneten*; Forrás: www.jogiforum.hu/publikaciok/63 (2010-05-31)
- ³ TÓTH András, *Az elektronikus hírközlés és média gazdasági szabályozásának alapjai és versenyjogi vonatkozásai*, HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2008. 57. Például a szoftveresen módosított műholdvevő beltéri egységek forgalmazásának minősítése médiajogi, szerzői jogi, informatikai, polgári jogi és büntetőjogi ismereteket igényel.
- ⁴ ERDEI Árpád, *Tény és jog a szakvéleményben*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987. 37.
- ⁵ Kármán Gabriella–Nagy László Tibor–Szabó Imre–Windt Szandra: A szellemi tulajdon-jogokat sértő bűncselekmények kutatása. *Kriminológiai tanulmányok*, 2011. 48. szám. 58.
- ⁶ Kármán Gabriella–Nagy László Tibor–Szabó Imre–Windt Szandra: i. m. 65.
- ⁷ ERDEI i. m. 231.
- ⁸ BÖCCZ Endre (szerk.), *Kriminológia*, BM Duna Palota és Kiadó, Budapest, 2004. 79.
- ⁹ BÖCCZ, i. m. 225.
- ¹⁰ GARAMVOLGYI Vilmos, VISKI László (szerk.): *Kriminológia*, Belügyminisztérium Tanulmányi és Módszertani Osztálya, Budapest, 1961. 548.
- ¹¹ BÖCCZ, i. m. 225.

- ¹² Ténykérdések lehetnek: Található-e az adathordozón olyan számítógépes programalkotás, amelyet felhasználása érdekében megváltoztattak, ha igen, mennyi az értéke? Található-e az adathordozón fájlmosztó vagy fájlcsereklensprogram? E segédprogramokkal történt letöltésekre (többszörözésekre) utaló adat található-e az adathordozón? Ha igen, melyek azok a zenei és filmalkotások műpéldányai, fájllal, amik azokkal kapcsolatba hozhatók?
- ¹³ FARKAS, i. m. 97.
- ¹⁴ Például a szakértő a szakvéleményében kijelenti, hogy a számítógép adattárolóján talált művekkel a gyanúsított szerzői jogról szóló törvénybe ütköző magatartást valósított meg, vagy egy adott műpéldány megszerzése nem esik a szabad felhasználás eselkörébe.
- ¹⁵ SZATHMÁRY Zoltán, *A szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése nyomozásának jogalkalmazási anomáliái*, Magyar Jog, 2010/3. 155.
- ¹⁶ Be. 188. § és 266. §
- ¹⁷ FÖLDI András–HAMZA Gábor (BRÖSZ Róbert és PÓLAY Elemér): *A római jog története és intézményei*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996. 84–91.
- ¹⁸ SIMON Zoltán: *Érdekérvényesítés a bírói hatalmi ágban: az amicus curiae levelek* <http://jesz.ajk.elte.hu/simon15.html> (2010-05-31).
- ¹⁹ SZATHMÁRY, i. m. 155.
- ²⁰ http://www.gvh.hu/gvh/alpha?do=2&st=1&pg=84&m5_doc=4243&m57_act=22 (2010-05-31.).
- ²¹ ERDEI, i. m. 54.
- ²² ERDEI, i. m. 57.
- ²³ SZATHMÁRY, i. m. 155.
- ²⁴ FARKAS, i. m. 121–122.

BAKOS ESZTER, KRAUSZ MIKLÓS

A kiskorúak védelme és az önszabályozás hatékonysága. Az RTL Klub Való Világ 4 című műsor szerkesztési alapelveire vonatkozó kódexe tükrében

A Való Világ 4 tekintettel a 2010-es év végén történő indulására két médiatörvény, a rádiózásról és a televíziózásról szóló 1996. évi I. (a továbbiakban: Rtv.) és a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény (a továbbiakban: Mtv.) kiskorúak védelmére vonatkozó szabályai tárgyi hatálya alá tartozott. Emellett a médiaszolgáltatóknak az Európai Unió audiovizuális ágazatra vonatkozó irányelve¹ alapján lehetőségük volt és van társ- és/vagy önszabályozás keretén belül további szabályok elfogadására. E lehetőséggel élve az RTL Klub is megfogalmazta a valóságshow szerkesztési szabályait a kiskorúak káros tartalmaktól való távollattartása érdekében. Mindezek el- lenére a műsorról kapcsolatban nem csak a Médiatelefon, hanem a közön- ség tagjai is jelentős számú panaszt fogalmaztak meg, amelyek komoly szankcionálást vontak maguk után. Mindezekre tekintettel tanulmányunkban a Való Világ közvetítésére vonatkozó, a kiskorúak védelmét garantálni hiva-

zott szabályok mellett olyan alternatív megoldást kívánunk bemutatni, amely egy valóságshow közvetítése esetén biztosíthatná az életkora miatt sérülé- keny médiafogyasztók egészséges fejlődését.

1. A valóságshow műfaja

A valóságshow, mint igen nagy népszerűségnek örvendő műfaj, hosszú múltira tekint vissza. Megszületése az 1973-ban megjelent „*An American Family*” című 12 részes sorozathoz köthető, amelyben egy hétköznapi család élete került filmvászonra, kü- lönböző társadalmi problémákkal szí- nezve. Közel húsz évvel később, 1991- ben látott napvilágot a „*Biosphere 2*”, amelyben egy mesterségesen konst- ruált, de természetesnek álcázott környezetben két évet kellett a résztvevők- nek eltölteniük, bizonyítva azzal, hogy a modern társadalomban szocializá- lódott ember is képes boldogulni egyszerű, nomád viszonyok között. A világ első, mai értelemben vett valóságshow-ja 1997-ben indult „*Expedition Ro- binson*” címmel. A svéd show-ban 48 ember 45 napon keresztül élt együtt

Tanulmányunkban a Való Világ közvetítésére vonatkozó, a kiskorúak védelmét garantálni hivatott szabályok mellett olyan alternatív meg- oldást kívánunk bemutatni, amely egy valóságshow közvetítése ese- tén biztosíthatná az életkora miatt sérülékeny médiafogyasztók egészséges fejlődését.

Bakos Eszter az SZTE ÁJTK Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszékén PhD hallgató, Krausz Miklós az Arkon Informatikai Zrt. jogi vezetője és mindketten a PTE Infokommunikációs Szakjogász Képzésének I. éves hallgatói.

egy maláj szigeten, ahol különböző ügyességi, kaland, túlélő feladatokat kellett elvégezniük. A valóságshow 4. részének utolsó adását a teljes svéd lakosság több mint fele követte nyomon. Ennek amerikai változataként született meg a „Survivor”, melynek magyar verzióját az RTL Klub alkotta meg. Később, 1999-ben a holland Endemol cég előállt a Magyarországon is (TV2) megjelent „Big Brother” című valóságshow-val, amely hazánkban kívül Európa számos más országában is hatalmas sikert aratott. A nagy testvér házában 12 ember élt együtt három hónapig a külvilágtól elzárva, mely idő alatt különböző feladatokat kellett teljesíteniük. A résztvevők száma hétről-hétre csökkent, mert az előre meghatározott szabályok szerint egymás kijelölésével és a nézők szavazataival kiestek a játékból. A Big Brother-re adott válaszként a konkurens kereskedelmi tévécsatorna 2002-ben elindította az első magyar valóságshow-t „Való Világ” címmel, mely szinte folyamatosan látható újabb és újabb szériái az elődjeihez hasonló elemekre épülnek néhány szerkezeti sajátosságtól eltekintve.² A Való Világ a kezdetek óta Magyarország legnézettebb valóságshow-jává nőtte ki magát. A műsor első szériája és a konkurens Big Brother egyszerre, egy időben került a képernyőre és ekkor még csak „szorongatta” a Nagy Testvért (mindkét műsornak közel azonos, 1,5 milliós nézettsége volt). A nagy áttörést a Való Világ 2 jelentette, mely 1,75 milliós nézőjével „kiütötte” a Big Brother 2-t. A hatalmas sikerre való tekintettel az RTL Klub elindította az első magyar fejlesztésű valóságshow harmadik sorozatát, majd 2010-ben, 6 évvel a Való Világ harmadik szériája után az RTL Klub ismét műsorra tűzte a produkciót.³

Ha mindezen műsorok alapján a valóságshow fogalmát kívánjuk megadni, akkor azt mondhatjuk, hogy olyan interaktív televíziós műsor, melyben a szereplők a valóság élettől elzárva, közösséget alkotva, a valóságot imitáló helyzetekben különböző feladatokat teljesítenek, konfliktusokat oldanak meg, illetve generálnak. Általában kiegészítő rendszerben működik és az utolsóként bennmaradó nyertes pedig díjazásban részesül, amely elnyeréséhez legtöbbször a tévénézők által a műsorvezető felhívására leadott szavazatokra van szüksége. A szavazás szimpátia alapján történik.⁴

Ugyanakkor szem előtt kell tartani, hogy a valóságshow, mint fogalom, megkérdőjelezhető, hiszen magának a shownak valójában nem sok, szinte semmi köze nincs a valósághoz. A mindennapi valóság nem kerül rögzítésre, annak minden ember szereplője, akiknek bizonyos, a társadalom rajtuk kívül állók érdekeit is szolgáló jogi és etikai normákat szigorúan be kell tartaniuk, amely – ahogy jelen tanulmány is mutatni fogja – nem mondható el a showműsorokban résztvevők tekintetében. Összességében tehát azt mondhatjuk, hogy a valóság jelzőre azért volt és van szükség, hogy ez a marketing szempontból figyelemfelhívó szócska minél népszerűbb tegye a valóság mesterségesen generált változatát, amely feledtetve az igazi valóságot igen nagy hatást tud gyakorolni a nézőkre sok esetben anélkül, hogy ezt érzékelnék.

2. Való Világ 4 – Törvényi és önszabályozás szintjén elfogadott szabályok

A tavalyi évben indult show tekintetében a legnagyobb újdonságot jogi, szabályozási szempontból az jelentette, hogy, figyelemmel a hazai új média-törvény előkészítő munkálataira és az a körül zajló heves vitákra, illetve az egyre szigorúbbnak tűnő rendelkezések kikristályosodására, az RTL Klub etikai kódexet (mely valójában mindössze néhány oldalas dokumentum) készített a műsor szerkesztési kereteinek rögzítése érdekében. Tehát a szolgáltató az önszabályozás eszközt választotta és elsősorban a kiskorúak védelme érdekében önmaga fogalmazta meg a részletesebb szabályokat.

A Való Világ 4 indulásától 2010 decemberéig az Rtfv. rögzítette a kiskorúaknak a műsorszolgáltatások káros hatásaival szembeni védelmét garantálni hivatott korhatári besorolási rendszert és a kategóriáknak megfelelő idő-sávokat. Ennek alapján a műsorszolgáltató a valóság show-t a II. kategóriába sorolta, azaz „tizenkét éven aluliak számára nagykorú felügyelete mellett ajánlott” minősítéssel látta el és este hét órától vetítette. A szolgáltató maga végzett klasszifikációja során iránymutatásként szolgált – elméletileg – az egykori Országos Rádió és Televízió Testület 1494/2002. (X. 17.) sz. határozata⁵. A Testület e dokumentumában kifejezetten felhívta a figyelmet a gyermekek bizonyos életkorának fontosságára, így a 12–16. év jelentőségére, amikor a kiskorúak értékrendszere és világképe kialakul. Erre tekintettel

A Való Világ 4 esetében a szolgáltató az önszabályozás eszközt választotta és elsősorban a kiskorúak védelme érdekében önmaga fogalmazta meg a részletesebb szabályokat, amelyekkel végső soron a jogi kifogásokat és a hatósági fellépéseket igyekezett elkerülni.

a gondos, alapos körültekintéssel végzett korhatári besorolás elkerülhetetlen annak ellenére, hogy a gyermekek saját televízióval a szobájukban és a számítógép előtt ülve gyakran magasabb kategóriába sorolt műsorokhoz is könnyen hozzáférnek. E körülmény miatt valójában a klasszifikáció önmagában nem jelent teljes védelmet napjainkban, de ez nem mentesíthet a helyes besorolás alól. Visszatérve a határozat II. kategóriába sorolt műsorokra vonatkozó kritériumaira, a dokumentum tiltotta, hogy az ilyen, megfelelő jelzéssel mind a mai napig szinte bármikor közzétehető műsorok⁶ olyan szereplőkkel való azonosulásra csábítsanak, akikkel antiszociális, destruktív vagy erőszakos viselkedésformák jellemeznek. További elvárás volt az ilyen műsorokkal szemben, hogy az erőszak visszafogottan jelenjen meg bennük és ne terjedjenek a nem szerepeket illetően negatív kliséket, és lehetőleg a partnerkapcsolatban az egyenrangúságot hirdessék.

Mint köztudott, 2011. január 1-jétől hazánkban új média-törvénye van, mely rögzíti, hogy „azt a műsorszámot, amely tizenkét éven aluli nézőben félelmet kelthet, illetve amelyet koránál fogva nem érthet meg vagy félreérthet, a III. kategóriába kell sorolni”.⁷ Az ilyen műsorszám minősítése: „tizenkét éven aluliak számára nem ajánlott”. Továbbá a törvény az ilyen műsorok előzeteseivel szembeni elvárásként fogalmazza meg, hogy azok nem tehetők közzé a tizenkét éven alulaknak szánt műsorszámot megszakítva, közvetlenül azok előtt vagy után.⁸ E kategóriában a Médlatanács szerint a Való Világ 4-ben elfogadottak az enyhe és a közepesen erős károskodások, de az erős kifejezéseket a műsorszolgáltatóknak érthetelenné kell tenni.⁹ Ennek ellenére a vállalkozók igen gyakran használták trágár kifejezéseket a szintén gyakori dohányzás és alkoholfogyasztás mellett.

A Mttv. fentebb ismertetett, a gyermekek védelmét szolgáló rendelkezésein túl az RTL Klub további speciális szabályokat fektetett le a műsor tág értelemben vett valamennyi műsorszervezőjére. Ezen rendelkezések megszületését a kiskorúak egészséges fejlődése iránt érzett felelősség, a gyermekek általános tartalmától történő legteljesebb megóvás szándéka eredményezte, mellyel az RTL Klub végső soron a jogi kifogásokat és a hatósági fellépéseket igyekezett elkerülni. Ezért a műsorszolgáltató vállalta, hogy – miután főműsoridőben kívánta a valóságshow-t közreadni –, annak tartalmát úgy alakítja, hogy az megfeleljen a korábbi klasszifikáció szerinti II. kategóriás besorolásnak, amelyről a műsor létrejöttében szerepet vállaltak is tájékoztatta.

A kódex a benne foglalt szabályokkal a gyermekek fejlődésére ártalmas tartalmak – konkrétan megnevezve őket – közvetítését kívánta keretek között tartani. A káros tartalmak nyilvánosság felé kommunikálásának szabályai a kódex II., „Iránymutatások a Való Világ tartalmi kialakítására és adásba szerkesztésére” címet viselő részében foglaltak helyet. Az elfogadott rendelkezések szerint

- szélsőséges, jogsértő viselkedésmódot közvetítő vélemény és intoleranciára, diszkrimináció pártolására, emberi méltóság figyelmen kívül hagyására, bűncselekmények helyeslésére vonatkozó álláspont nem kerül bemutatásra a műsorban;
- antiszociális, destruktív vagy erőszakos viselkedésformák nem kerülnek pozitív magatartásként, követendő példaként bemutatásra;
- szexuális tartalom mértéktartó módon, a dramaturgiaiailag szükséges mértékben, nem öncélúan kerül bemutatásra;
- a meztelenség önmagáért való naturalista ábrázolása és a trágár kifejezések használata nem megengedett;
- az erotikus jellegű képsorok nem lehetnek domináns elemek a műsornak;
- személyek közötti nyílt erőszak nem bemutatható, egyéb esetben kizárólag a történések megértéséhez szükséges mértékben, a társadalmilag nem megengedett voltára felhívva a figyelmet ábrázolható;
- a nem szerepek és a partnerkapcsolatok vonatkozásában torz és negatív klisék, amelyek az alárendeltséget konfliktuskezelési módként tüntetnek

fel, nem szerepelhetnek a műsorban, illetve a műsorszervezés során kerülni kell az olyan benyomást, hogy a műsorvezető társadalmi konszenzussal ellentétes állásponttal azonosulna.

A kódex alkotói nem feledkeztek meg arról, hogy a műsor egyes epizódjai élő vagy felvételről sugárzott formában juthatnak el a nyilvánossághoz. Míg az első esetben megkövetelték a kódexbeli szabályok maradéktalan érvényesülését, utóbbi esetben a szerkesztőknek a tőlük elvárható legnagyobb gondossággal kellett törekedniük a rendelkezések érvényesülésére. Az RTL Klub a felett sem hunyt szemel, hogy

egyrészt ma már a tartalmak elérhetőek video on-demand, azaz lekérhető szolgáltatások formájában, amely lehetőséget kínál arra, hogy a nézők a választásuk szerinti időpontban tekinthessék meg az általuk kiválasztott műsort. Másrészt a platformsemleges médiakörnyezet arra is lehetőséget ad, hogy a televíziós tartalmak interneten is hozzáférhetőek legyenek. Mindezekre tekintettel a csatorna szabályozó szakemberei, bár igen szűkszavúan, de belefoglalták az etikai kódexbe, hogy „a műsor egyéb terjesztési módokon (pl. online, VOD) történő nyilvánosságához közvetítése során előbbiekől a mindenkori hatályos jogszabályi keretek között el lehet térni, a kiskorúakra való ártalmas tartalomra azonban előzetesen tájékoztatni kell, vagy erre a körülményre utaló figyelmeztetést kell elhelyezni”.

A jogszabályi kereteket illetően a Mttv. a lekérhető szolgáltatást nyújtókkal szembeni elvárásaként mindössze annyit rögzít, hogy hasonlóan a lineáris tartalmakra vonatkozó klasszifikációs kötelezettséghez, a kiskorúak fizikai, szellemi vagy erkölcsi fejlődésének kedvezőtlen befolyásolására, illetve súlyos károsítására alkalmas műsorokat az V. és a VI. kategóriába sorolják.¹⁰ Mivel a lekérhető szolgáltatások a fogyasztók által választott időpontban tekinthetők meg, az időávok helyett az ilyen szolgáltatást nyújtóknak „hatékony műszaki megoldást kell alkalmaznia annak érdekében, hogy az V–VI. kategóriákba sorolt műsorszámok kiskorúak számára ne legyenek elérhetőek”.

A hatékony műszaki megoldások tekintetében a Médiatechnika törvényben rögzített kötelezettségének megfelelően ajánlást tett közzé, amely viszont csak 2010. június 22-én született meg.¹¹ Tekintve a Való Világ 4 ennél korábbi sugárzását, ezt a soft law jellegű, nem kötelező dokumentumot a műsorszolgáltató nem tudta alkalmazni, így saját döntése alapján az előzetes tájékoztatást, az ártalmas tartalomra való figyelmeztetést választotta. A törvény által megkívánt hatékony műszaki megoldást az RTL Klub úgy biztosította, hogy a mai napig online megtekinthető videóit korhatári besorolással látta el.¹² A kizárólag 18 éven felülieknek megtekinthető videókra külön felhívja a figyelmet. Figyelmeztető szövegében hangsúlyozza, hogy a médiatechnika kiskorúakra káros elemet is tartalmaz, ezért felszólítja az éppen tartalomhoz hozzáférni kívánó személyt, hogy amennyiben azt szeretné, hogy a környezetében lévő kiskorúak hasonló tartalmakhoz csak egyedi kód megadásával – azaz kiskorúak kizárása mellett – férjenek hozzá, használjon szűrőprogramot, amely letöltéséhez a szolgáltató egy link elhelyezésével segítséget kíván nyújtani. Egyébiránt a tartalomhoz hozzáférni kívánó személy maga választhat azon opciók közül, hogy elmúlt-e 18 éves és megnézi a videót vagy az nem neki való.¹³

Véleményünk szerint ez „felhívás keringőre”, azaz a tiltott gyümölcs vonzereje valószínűleg a kiskorú nézőket is az első opció választására ösztönzi. Ezzel a fiatal médiafogyasztók kezébe kerül a döntés, hogy megtekinik-e a fejlődésükre ártalmas tartalmat vagy sem. Meglátásunk szerint a 18 éven felülieknek szánt lekérhető és internetes szolgáltatást nyújtóknak ennél fokozottabban kellene figyelniük az ilyen tartalmak kiskorúaktól való távoltartására. Ennek érdekében az ilyen tartalmakhoz való hozzáférés korlátozása céljából megfelelő megoldás lehet az életkor verifikáció alapuló rendszer, amely a felnőtt kor igazolása esetén engedélyt csak a hozzáférést a 18 éven felülieknek számára készült tartalmakhoz. E megoldás használatát támogatja és ajánlja az Egyesült Királyság kommunikációs szektorért felelős *Office of Communication* társszabályozó szerve, az *Authority for Television On Demand* is a lekérhető szolgáltatásokat nyújtók számára készített iránymutatásai-ban.¹⁴

3. A jogi szabályozás és az önszabályozás hatékonysága

3.1. Való Világ „barométer”

A fentebb ismertetett törvényi és önszabályozás keretében vállalt rendelkezések ellenére, vagy esetleg éppen utóbbi miatt, a Médiatechnika 317/2011. (III. 2.) számú határozatával jóváhagyta a Való Világ 4. szériájában megjelenő problémás tartalmak kvantitatív vizsgálatát, valamint az eredmények internetes publikálását a Való Világ „barométer” oldalon. A „barométer” elsődleges célja az volt, hogy hatósági vizsgálatokon túlmutató módszerekkel megragadja, valamint szemléltesse a műsorban megjelenő problémás tartalmak változásait. A barométer 2010. november 20-tól követte nyomon a

Való Világ 4. napi rendszerességgel 19 órakor közzétett összefoglalóit, valamint a heti két-három alkalommal beszerkesztett késő esti show-kat.

A hatóság az előző szériák tapasztalataiból tanulva a szexualitás, a szexuális kontextusban megjelenő meztelenség, a trágár kifejezések gyakorisága, valamint negatív magatartásmintaként a dohányzás és az alkoholfogyasztás megjelenését, ezek gyakoriságát tanulmányozta, és az eredményeket diagram formájában közölte weboldalán. A vizsgálatban használt elemzési egység a műsorokban bemutatott jelenet volt. A jelenetek annyiszor kerültek felvételre, ahány alkalommal azokat az RTL Klub az összefoglalóban megjelenítette. A heti bontásban közzétett adatokat a napi jelenetszámok (előfordulások) átlagolásával számította a Médiatechnika. A trágársággal kapcsolatban eltérő módszertant alkalmazott a hatóság, ebben az esetben a durva, trágár kifejezések (szavak) előfordulása képezte az elemzési egységet. A szexualitás és meztelenség vizsgálata során a Médiatechnika összevonta a két tartalmat, illetve nem csak a vizuális, hanem a verbális kifejezéseket is ide számolta.

A Médiatechnika a problémás elemek műsorban történő megjelenését heti átlag formájában hozta nyilvánosságra internetes oldalán. Ez alapján összességében az mondható, hogy a műsor teljes tartamára levélve az ártalmas tartalmak átlagosan a táblázatban felüntelet mértékben voltak jelen a Való Világ 4. szériájában.

Problémás elem	Gyakoriság
Alkoholfogyasztás	6%
Dohányzás	9%
Szexualitás, meztelenség	5%
Trágár kifejezések	23,3%
Enyhe mértékű káromkodás	42,2%
Erős mértékű káromkodás	56,8%

A gondos elemzés ugyanakkor hiányosnak aposztrofálható a tekintetben, hogy a hatóság vizsgálata során soha, semmilyen formában nem határozta meg például a szexualitás, illetve a meztelenség tartalmát. A Médiatechnika nem tett közzé ehhez kapcsolódó ajánlást, nem adott iránymutatást a fogalmak definiálására. Ugyancsak nehezen értelmezhető a trágárság vizsgálatakor az enyhébb és a durva trágár szöveg megkülönböztetése, hiszen sem a műsorszervező, sem a nézők nincsenek birtokában a trágár kifejezések súlyosságát, kritériumait meghatározó elveknek, bár a Médiatechnika magyarázó szövegében utalt arra, hogy a trágár kifejezések besorolását az érvényben lévő korhatár-kategóriák kritériumrendszere alapján végezte. Azaz az enyhe, illetve közepesen erős kifejezések a Mttv. szerinti III. korhatár kategóriában – a Médiatechnika véleménye szerint – még elfogadhatók, a durva kifejezések viszont már nem.¹⁵

3.2. A Médiatechnika határozatai

A kiskorú médiafogyasztók egészséges fejlődése iránt érzett felelősség miatt a közönség is gyakran élt a panasszal. A törvényi szinten rögzített, illetve etikai kódexben tett vállalások ellenére a műsorszámok, azok előzetesei 127 írásban előterjesztett panaszt eredményeztek. Ezek kivizsgálására először decemberben került sor. A Médiatechnika első ízben a 624/2011.

A hatóság vizsgálata során soha, semmilyen formában nem határozta meg például a szexualitás, illetve a meztelenség tartalmát. A Médiatechnika nem tett közzé ehhez kapcsolódó ajánlást, nem adott iránymutatást a fogalmak definiálására.

(V. 11.) számú határozatában állapította meg az RTL Klub Való Világ 4 2010. november és december hónapban sugárzott műsorai és annak előzetesei miatti törvénysértéseket. A törvénysértések a tavalyi év végén még az Rttv. 5/B. § (3), 5/C. § (2), 5/A. § (2) bekezdései figyelmen kívül hagyásában gyökereztek. A határozatban a Médiatechnika megállapította, hogy a Médiaszolgáltató az említett két hónapban sugárzott „Való Világ” című műsorszámával összesen huszonegy alkalommal megsértette az Rttv. 5/B. § (3) bekezdésében és tizenhét alkalommal az Rttv. 5/C. § (2) bekezdésében foglalt előírásokat, amely miatt a hatóság az Rttv. 112. § (1) bekezdés d) pontja alapján, érvényesítve a Műsorszolgáltatási Szerződésben foglaltakat, 110 354 294 Ft büntetést szabott ki. Végül a határozatban a Médiatechnika azt is megállapította, hogy a műsor egyes, novemberben és a decemberben sugárzott számainak előzetesei is sértették az Rttv. 5/A. § (2) bekezdésében foglalt elő-

írást, amely miatt további 19 312 001 Ft megfizetésére kötelezte a hatóság a szolgáltatót.¹⁶ Tehát a rossz korhatási besorolás és az előzetesek nem megfelelő időpontban történő sugárzása csaknem 130 millió Ft-os büntetést vont maga után. A besorolás miatti szankcionálást az indokolta, hogy a szolgáltató tévesen a „12 éven aluliaknak csak nagykorú felügyelete mellett ajánlott” minősítéssel látta el a műsort és ennek következtében nem megfelelő időpontban sugározta azt. Ez a hibás korhatár-besorolás pedig magával vonta, hogy a műsor előzetesei sem a megfelelő időpontban kerültek vetítésre.

A Médiatechnika és a Való Világ 4 januári adásaiban, illetve azok előzeteseiben is számos kivételt talált a panaszok alapján, így a 668/2011. (V. 18.) számú határozatában¹⁷ megállapította, hogy a Médiaszolgáltató tizennégy alkalommal megsértette az Mtvv. 9. § (5) bekezdésében¹⁸, és tizenhárom alkalommal a 10. § (1) bekezdés c) pontjában foglalt elvárásokat¹⁹, továbbá a műsorszám előzeteseivel összesen nyolcvanhét alkalommal sértette a törvény 10. § (1) bekezdés f) pontjában foglalt előírást.²⁰ Tehát a januári műsorszámok miatti pénzbüntetéseket is a téves besorolás, így a rossz időszámban történő sugárzás és a műsorelőzetesek nem megfelelő időpontban történő vetítései indokolták.

Ezzel nem ért véget a büntetések sorozata. 2011. július 20-án újra az a hír látott napvilágot, hogy a Médiatechnika megbüntette az RTL Klubot, ezennel 60 millió forintba. Ezt a médiahatóság a februári, márciusi, áprilisi műsorok alatt folyamatosan megtörtént jogsértésekkel indokolta, amelyek szintén a műsorok, illetve azok előzetesei miatt kerültek megállapításra.

Mind ezekből következően elmondható, hogy a hatóság, indokoltan, a műsorszámok vizsgálata és a panaszok elbírálása során arra az álláspontra jutott, hogy a Való Világ 4-et az Rttv. alapján csak a III., a Mttv. alapján pedig kizárólag a IV. kategória megjelölésével és csak későbbi időpontban lehetett volna sugározni. Ezen döntését arra alapozta, hogy a műsorban halmozottan jelent meg az erőszak, a szexualitás, a trágárság, az alkohol- és a dohányfogyasztás.

4. Hatékony szabályozás a gyermekek érdekében

A médiatörvények és az önszabályozási kódex hatékonyságát, a rendelkezések könnyű kijátszását jól bizonyítják a „barométer” eredményei és a fentebb hivatkozott határozatok. A kötelezettségekkel szembeni, jog- és szabálysértőnek minősülő magatartásról

azt mondhatjuk, hogy az sok esetben a csatorna tudatos cselekvésének volt köszönhető, ha jogi kommunikáció (jogi PR) szemszögéből vizsgáljuk a műsor történéseit. E tekintetben megállapítható, hogy az idő múlásával, ahogyan nőtt a nézettség és ezzel együtt a szabálytalanságok súlya is, a műsor egyre inkább megcélozta a közönséget. Igyekezett feledtetni a nézőkkel a törvényekben és a kódexben foglalt rendelkezéseket sértő gyakorlatát a műsor minőségibb, jogkövetőbb és társadalmilag becsülendőbb színben való feltüntetésével.

A szolgáltató ezen akcióján belül említendő például a dohányzásmentes kampány, mely keretében különféle nyereményekkel igyekezett a vállalkozókat motiválni a cigaretta letételére. Persze közben a kampányban részt nem vevő játékosok továbbra is dohányoztak, amely továbbra is a műsor integráns részét képezte nap, mint nap. De megemlíthetjük a „Minden Gyerek Lakjon Jó!” Alapítványnak gyűjtött 177 millió összeg érdekében rendezett jótékonyági hetet is, mely önmagában valóban dicséretre méltó elképzelés volt, azonban, ha szem előtt tartjuk, hogy közben számtalan jogsértés elleplezése, elhomályosítása történt, már nem is olyan önfeladt az öröm.

Az ilyen gyakorlatok a médiafogyasztók, különösen a sérülékeny gyermekek érdekei miatt nem elfogadhatók. A kiskorúak védelme még inkább elsődleges szempont az újabb és újabb, számos ártalmas tartalmat közvetítő médiaszolgáltatás korában. Erre egy, a kiskorúak új médiakörnyezetben történő védelmével foglalkozó tanulmány is felhívja a figyelmet, amely rögzíti, hogy a gyermekek káros médiatartalommal szembeni megóvása mind nemzeti, mind európai szinten prioritássá vált, ugyanakkor e célkitűzés elérése egyre nehezebb a konvergens média világában, például a médiatartalmak platformtól független megtekintése és a nagyobb felhasználói választásnak köszönhetően.²¹ Természetesen e védendő érték mellett a szolgáltatók érdekei, mint a kifejezés, a szólás szabadsága is alapvető jogként figyelembe

Az önszabályozás és a szabálytalanságok súlya is, a műsor egyre inkább megcélozta a közönséget. Igyekezett feledtetni a nézőkkel a törvényekben és a kódexben foglalt rendelkezéseket sértő gyakorlatát a műsor minőségibb, jogkövetőbb és társadalmilag becsülendőbb színben való feltüntetésével.

veendő és érvényesítendő, így e két, gyakran szembenálló érdeket egyaránt védelmezni kell a köztük lévő megfelelő egyensúly garantálásával. Az új médiakörnyezetben, a szembenálló érdekekre tekintettel az állami és szakmai szabályalkotás együttműködésének fontossága, a társszabályozás véleményünk szerint több aspektusból is alátámasztást nyer.

Egyrészt a kizárólag állami, törvényi szabályozás ma már nem állja meg a helyét, hiszen a mediaszolgáltatások és terjesztésük újabb és újabb formái rugalmas, a fejlődést követő szabályozási környezetet kívánnak meg, amelyet a nehezen változtatható jogi szabályozás nem tud önmagában biztosítani.

Másrészt az önszabályozás is csak kivételesen, abban az esetben lehet hatékony, amennyiben valamely szakmai szerv valóban felelősen alkotja meg az önmagára kötelezően elismert elvárásokat, amelyeket ténylegesen be is tart vagy nem-telejesítését megfelelően szankcionálja. Tehát az önszabályozás lényege abban áll, állna, hogy a szabályokat a szakmai szervezetek állapítják meg, amelyek egyúttal az érvényesítésükről is gondoskodnak. A tevékenység magában rejti e szabályozási alternatíva előnyét és hátrányát egyaránt. A rugalmas, az aktuálisan felmerülő kérdésekre és problémákra, a gyors technológiai változásra reagálni képes szabályozási rendszer keretén belül elfogadott rendelkezések tekintetében a normakövetési hajlandóság elvileg magasabb az állami szabályozáshoz vagy a társszabályozáshoz képest, hiszen a szakma önmaga határozza meg a kötelezettségeket.

Ugyanakkor pont ez az „önmaga” szabályalkotás rejti magában annak a veszélyét, hogy a normaalkotás a kívülről számára nem világos, a szabályozás alanyai könnyen kivonhatják magukat az elfogadott rendelkezések hatálya alól és a szabályok érvényesítése is kérdéses megfelelő szankcionálás hiányában. Éppen ezért, alapjogok, kiemelt érdekek, mint például a kiskorúak egészséges fejlődésének védelme, nem szabályozható kizárólag önszabályozás formájában. Erre tekintettel, ahogy a szakirodalom is alátámasztja, jelen pillanatban a társszabályozási rendszer lehet a célszerű megoldás, lehetőleg technikai eszközökkel kiegészítve.²² Az állami és szakmai szabályozók minél szélesebb együttműködése teremtheti meg a megfelelő, hatékony, a kiskorúak védelmét garantáló szabályozási környezetet, természetesen az Európai Unió Audiovizuális mediaszolgáltatásokról szóló irányelvének normatív követelményeinek törvényi szinten történő implementálásával egyidejűleg.²³

A társszabályozás további előnyei a Direktíva által megadott definícióból is következnek. Az Irányelv szerint e szabályozási alternatíva „minimális formájában jogi kapcsolatot teremt az önszabályozás és a nemzeti jogalkotó között a tagállamok jogi hagyományaival összhangban”.²⁴ Ez a minimális kapcsolat egyrészt lehetőséget ad a

szolgáltatóknak az általuk kínált és így alaposan ismert szolgáltatások közvetítésére vonatkozó szabályokat a törvényi keretek alapján, azoknál akár szigorúbban is meghatározni a gyermekek káros tartalmaktól való távoltartása érdekében. Felkínálhatják technikai eszközök, szűrőprogramok vagy PIN kódok használatának lehetőségét a fogyasztóknak, vállalhatják a gyermekek médiatudatosságának fejlesztését. A társszabályozás esetén „ultima ratio-ként fennmarad az állami beavatkozás lehetősége a szabályozás céljai nem teljesülése esetére, ami a kiskorúak védelme érdekében kiemelten indokolt”.²⁵ Tehát egy megfelelően felépített társszabályozási rendszer lehet a leghatékonyabb a kizárólag jogi és szakmai szabályozás legtöbb hátrányát orvosolva, hiszen a lehető legtöbb szereplő bevonása, minden szereplő szakértelmének kihasználása, a rugalmas eszközök és a kormány, mint biztonsági háló, mind a siker tényezői.²⁶ Ez pedig elkerülhetetlen a gyermekek mediaszolgáltatásokkal szembeni magas szintű védelme érdekében.

ÖSSZEGZÉS

Véleményünk szerint a hazai viszonylatban a Való Világ 4 című műsorral kapcsolatban tapasztalt gyakorlat messzemenőig alátámasztja, hogy az önszabályozás felelős és szabálykövető szolgáltatók hiányában nem hatékony szabályozási megoldás. Emiatt a gyermekek védelme érdekében a jövőben ajánlatos lenne a jogalkotóknak, a területet szabályozó hatóságnak a társszabályozás alternatíváját választania és támogatnia, természetesen az Európai Unió követelményeinek megfelelő törvényi szintű implementálási kötelezettségen túlmenően. Meglátásunk szerint az együttműködés keretén

belül számos rendezendő kérdés felmerülhet. A lineáris szolgáltatásokkal összefüggésben a szolgáltatók maguk végzett klasszifikációja mindenképp változtatást igényel. Ahogy a Médiatanács határozataiból is látható volt, a kiskorúak védelmét nagymértékben csorbítja a téves besorolás, ezért a szolgáltatóknak, ha maguk is végzik a Médiahatóság ajánlása alapján a műsorok kategorizálását, utólag kérniük kellene a műsor minősítésének jóváhagyását. Továbbá a lekérhető szolgáltatások esetén alkalmazott hatékony műszaki megoldások, a médiatudatosság kialakítása érdekében szükséges in-

tézkedések közös meghatározása egyaránt garantálhatja a szolgáltatók és a fogyasztók, különösen a kiskorú fogyasztók érdekeinek védelmét. Tehát az állami jogalkotók nem zárhatják ki a szolgáltatókat a szabályalkotásból, akiknek viszont aktívan szerepet kell vállalniuk a megfelelő védelmet garantáló kötelezettségek meghatározásában és azokat érvényesíteniük kell. Csak ilyen szabályozási környezet képes a médiatartalmak globális és platformfüggetlen terjedése által generálódó kihívások gyors kezelésére.

Jegyzetek

- ¹ Az Európai Parlament és a Tanács 2010/13/EU Irányelve (2010. március 10.) a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról (Audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv)
- ² <http://www.tv4.se/robinson> [2011.07.18.]
- ³ <http://www.valovilag.hu/> [2011.07.18.]
- ⁴ <http://www.pointernet.pds.hu/kissendre/tarsadalomlektan/20081214154641116000000307.html> [2011.07.18.]
- ⁵ KÖZLEMÉNY az ORTT 1494/2002. (X.17.) sz. határozatáról. http://www.mediatanacs.hu/uploads/9/11/1148947150klasszifikacios_allasfoglalas_20021018.pdf [2011.07.15.]
- ⁶ A korábbi törvényhez hasonlóan az Mtv. sem engedi ilyen műsorok tizenkét évén aluliaknak szánt műsorként való közzétételét. Lásd: 10. § (1) b) Mtv. 9. § (4)
- ⁷ Mtv. 10. § (1) g)
- ⁸ http://www.mediatanacs.hu/belso_oldal.php?belso_id=83 [2011-06-29]
- ⁹ Mtv. 11. § (1)
- ¹⁰ A Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság Médiatanácsának közleménye. Ajánlás a kiskorúak védelmében a lineáris és lekérhető médiaszolgáltatások esetén alkalmazandó hatékony műszaki megoldásokra. http://www.mediatanacs.hu/uploads/9/11/1308744432ajanlas_hatekony_muszaki_megoldasokra_2011_06_22.pdf [2011.07.17.]
- ¹¹ <http://www.valovilag.hu/video/osszes> [2011.07.10.]
- ¹² Lásd: Voksán Virág a tusolóban. <http://www.valovilag.hu/video/108321> [2011.07.10.]
- ¹³ Rules & Guidance Statutory Rules and Non-Binding Guidance for Providers of On-Demand Programme Services (ODPS) Edition 1.1 Originally published 15 Sept 2010 Re-published. http://www.atvod.co.uk/uploads/files/ATVOD_Rules_and_Guidance_Ed1.1_Mar_2011.pdf [2011.07.10.]
- ¹⁴ Való Világ „barométer”. http://www.ortt.hu/belso_oldal.php?belso_id=83 [2011.07.11.]
- ¹⁵ A Médiatanács 624/2011. (V. 11.) számú határozata. http://www.mediatanacs.hu/hatarozatok.php?menu_id=38&h_id=15095 [2011.07.08.]
- ¹⁶ A Médiatanács 668/2011. (V. 18.) számú határozata. http://www.mediatanacs.hu/hatarozatok.php?menu_id=38&h_id=15047 [2011.07.08.]
- ¹⁷ „Az a műsorszámot, amely alkalmas a tizenhat évén aluliak fizikai, szellemi vagy erkölcsi fejlődésének kedvezőtlen befolyásolására, különösen azáltal, hogy közvetlen módon utal erőszakra, illetve szexualitásra, vagy témájának meghatározó eleme az erőszakos módon megoldott konfliktus, a IV. kategóriába kell sorolni. Az ilyen műsorszám minősítése: tizenhat évén aluliak számára nem ajánlott.”
- ¹⁸ „a IV. kategóriába sorolt műsorszám megfelelő jelzéssel ellátva, 21 óra és 05 óra között tehető közzé”
- ¹⁹ „a műsorelőzetes nem tehető közzé olyan időszakban, amikor az általa bemutatott, ismertetett műsorszám nem lenne közzétehető, illetve olyan időszakban, amelyben a műsorelőzetes megfelelő kategóriába sorolása esetén közzétételének nem lenne helye”
- ²⁰ Lievens, Eva: Protecting children in the new media environment: Rising to the regulatory challenge?, *Telematics and informatics* 2007/24. p. 316.
- ²¹ Lievens, Eva: i. m. p. 315.
- ²² Az irányelv rendelkezéseinek implementálásához lásd: Gellén Klára: Az audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv implementációja és az 1996. évi I. törvény. In: *Alkalmazott Kommunikációtudományi Intézet*. Budapest, 2009. december, 43. szám.
- ²³ Audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv. Preambulum (44)
- ²⁴ Gellén Klára: A kiskorú fogyasztók védelme a közösségi és nemzeti médiaszabályozás terén. In: Gabos Erika (Szerk.) *A média hatása a gyermekekre és fiatalokra V. Nemzeti Média-konferencia*, Balatonalmádi, 2009. p. 44.
- ²⁵ Lievens, Eva: i. m. p. 325.